

Тема 8. Обмеження щодо одержання подарунків: практичні аспекти

Визначення подарунку закріплено в статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», згідно з яким під подарунком розуміється грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Статтею 23 Закону встановлені обмеження для осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, щодо одержання подарунків.

Проаналізувавши положення статті 23 Закону, можна виокремити такі види подарунків:

- заборонені;
- обмежено дозволені;
- дозволені.

Категорично забороняється (незалежно від їх вартості): вимагати, просити, одержувати подарунки для себе або близьких осіб від юридичних та фізичних осіб:

- у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок.

Дозволено отримувати з певними обмеженнями: якщо такі подарунки відповідають загально визнаним уявленням про гостинність у разі, якщо:

- вартість таких подарунків не перевищує одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, одноразово, або
- сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунок.

Слід мати на увазі, що такі подарунки дозволено отримувати лише за таких умов:

- подарунки отримуються не у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- особа, яка дарує, не перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок.

Дозволено отримувати подарунки:

- загальнодоступні знижки, товари послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси;
- будь-які подарунки від близьких осіб.

Близькими особами в розумінні Закону України «Про запобігання корупції» є:

- особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі – особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі

або (незалежно від зазначених умов)

- чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи

усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Також виокремлюють такий вид подарунків, як подарунки державі, АРК Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям. Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

У разі, якщо дозволений подарунок одержано, особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Відповідно до частини четвертої статті 23 Закону України «Про запобігання корупції», рішення, прийняте особою, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів. На такі рішення розповсюджуються положення статті 67 Закону України «Про запобігання корупції», тобто – підлягають скасуванню.

Відмінність понять подарунок та неправомірна вигода

Відповідно до визначення, яке міститься у статті 1 Закону, **неправомірна вигода** – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Аналогічне визначення міститься у примітці до статті 364-1 Кримінального кодексу України.

Під подарунком, як вже зазначалося, розуміється грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Зміст поняття неправомірної вигоди визначають такі обов'язкові ознаки, відповідно до яких:

- предметом неправомірної вигоди є грошові кошти; переваги, пільги і послуги; нематеріальні активи або будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру;
- їх обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Головна різниця між подарунком і неправомірною вигодою полягає саме у меті одержання, а не у вартості.

Неважливо, скільки така вигода коштує. Важливо, чи була мета вчинення або не вчинення певних дій з використанням службового становища в інтересах іншої особи, а також чи стимулювала така вигода її отримувача вчинити або не вчинити такі дії в інтересах іншої особи.

Якщо відсутній факт надання подарунку у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Так, у разі, якщо факт надання подарунку у зв'язку з здійсненням службових повноважень доведений не буде, а вартість такого подарунку перевищуватиме один прожитковий мінімум доходів громадян одноразово (два прожиткових мінімумів доходів громадян протягом року), у цьому випадку можемо говорити про порушення вимог частини другої статті 23 Закону України «Про запобігання корупції».

Навіть незначний подарунок буде отриманий з порушенням обмежень на його одержання, за що передбачена відповідальність відповідно до ст. 172-5 КпАП України.

Якщо ж метою такого подарунку є вплив на дії чи бездіяльність працівника з використанням службового становища, то тут можна кваліфікувати такі дії як злочин, покарання за який передбачено статтею 368 Кримінального кодексу України.

Для кращого розуміння різниці між подарунком і неправомірною вигодою розглянемо такий приклад. Особа 1, перебуваючи на посаді головного лікаря міської лікарні, будучи посадовою особою юридичної особи публічного права, отримала від пацієнта, Особи 2, грошові кошти в сумі 50 000 грн за позачергове проведення операції.

У цьому випадку Особа 1 отримала неправомірну вигоду за вчинення нею в інтересах Особи 2 дій з використанням наданих їй службових повноважень (за позачергове проведення операції). Таким чином, Особа 1 вчинила кримінальне правопорушення (злочин), відповідальність за яке передбачена частиною першою статті 368 Кримінального кодексу України.

Іншою буде кваліфікація дій Особи 1 у разі, якщо Особа 1, перебуваючи на посаді головного лікаря міської лікарні, провела успішну операцію пацієнту Особи 2, а через певний час Особа 2, яка була задоволена результатами операції, зустрівши Особу 1, дала їй подарунок у сумі 50 000 грн (*як вдячність за успішно проведену операцію*).

У цьому випадку метою Особи 2, яка дарувала подарунок, було бажання віддячити Особі 1 за успішно проведену операцію, а не бажання схилити Особу 1 до вчинення на користь Особи 2 будь-яких дій з використанням наданих Особі 1 повноважень.

Таким чином, Особою 1 порушено обмеження передбачене статтею 23 Закону України «Про запобігання корупції» щодо одержання подарунків, відповідальність за яке передбачена частиною першою статті 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідальність

За порушення обмежень, передбачених статтею 23 Закону України «Про запобігання корупції», статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачена адміністративна відповідальність.

Наслідком вчинення дій або прийняття будь-яких рішень на користь особи, яка подарувала подарунок, може бути відповідальність, передбачена статтею 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Одержання неправомірної вигоди за вчинення або невчинення дій з використанням службового становища (повноважень) є злочином, відповідальність за який передбачена статтею 368 Кримінального кодексу України.